

Multatuli (Eduard Douwes Dekker)

Multatuli (Eduard Douwes Dekker)

Sociaal bewogen vernieuwer

Amsterdam, 2 maart 1820 – Ingelheim am Rhein, 19 februari 1887

In de negentiende eeuw droegen de meeste vrouwen een keurslijf. Een vrouw die zich in het openbaar vertoonde zonder zo'n korset, werd onfatsoenlijk gevonden. Sociale druk dwong vrouwen dus de natuurlijke vormen van hun lichamen in te snoeren, opdat er maar één voorgeschreven vorm overbleef. Multatuli heeft zijn hele leven gestreden tegen die tirannie van de maatschappelijke dwang. Groepsdruk dwingt immers iedereen in hetzelfde, voorspelbare stramien. Maar hij hield niet van het voorspelbare, hij hield van het onverwachte. Deze strijd tegen opgelegde vormen loopt als een rode draad door zijn leven en zijn literaire werk.

Geboortehuis

Hij werd in 1820 in Amsterdam geboren, in de Korsjespoortsteeg. In zijn geboortehuis is nu het Multatuli-museum gevestigd. Het is een klein, smal huis; een kind had hier weinig bewegingsruimte. Zijn ouders waren bovendien zeer streng. Deze Amsterdamse jeugd is een inspiratiebron geweest voor *De geschiedenis van Woutertje Pieterse* (1862-1877). Hij laat hierin zien hoe ongelukkig een kind wordt als alles om hem heen klein, benauwd, streng en bekrompen is.

Waarschijnlijk hoopten zijn ouders dat Eduard later dominee zou worden, maar hij maakte zijn school niet af. Op zijn achttiende voer hij met zijn vader (een kapitein) naar Nederlands-Indië. Aldaar werd hij ambtenaar in dienst van het koninkrijk. In 1846 trad hij in het huwelijk met Everdine van Wijnbergen.

Misstanden

In 1856 werd hij benoemd tot assistent-resident van Lebak, een gebied op West-Java. De bevolking was er daar slecht aan toe: velen trokken weg, anderen hadden honger. Douwes Dekker kreeg met zijn chef, de resident Brest van Kempen, een conflict over de manier waarop er een einde gemaakt zou moeten worden aan die misstanden. Brest van Kempen hield vast aan de ambtelijke regels en voorschriften. Douwes Dekker pleitte juist voor het loslaten van die regels.

Dekker verloor de strijd. Vier jaar later schreef hij over deze nederlaag zijn *Max Havelaar*. Hij gebruikte het pseudoniem Multatuli, wat betekent: 'ik heb veel geleden'. Het was een vernieuwend boek. In de negentiende eeuw golden er nog strenge literaire voorschriften. Zo moest een roman een verhaal vertellen met een behoorlijk begin, midden en einde. Multatuli hield zich in *Max Havelaar* niet aan die eis. Hij vond zo'n strenge vorm maar een 'leelyk ryglyf' [=keurslijf]. Multatuli wordt vanwege dit verzet tegen vormdwang vaak in verband gebracht met de [romantiek](#).

Spontane gevoelens

Hij bleef na *Max Havelaar* strijden tegen allerlei verschillende vormen van inperking (lichamelijk, sociaal, literair). In zijn zeven bundels *Ideën* (1862-1877) gebruikte hij daarbij vooral filosofische argumenten. De mens was volgens hem onderdeel van de natuur. Die natuur geeft ons spontane gevoelens en verlangens. Als al die spontane verlangens meteen in een onnatuurlijk keurslijf worden gedwongen, groeit alles in ons krom of sterft er zelfs iets af. Hij raadde zijn lezers aan daarom eens de volgende test te doen:

Audio file

Fragment voorgelezen door: Martijn Nicolaas

Neem 'n nest jonge honden die 't ongeluk hebben welgeschapen te zyn. Spreek deze bezwering uit: '*Natuur, Natuur, Natuur, wat benje dom, Natuur!*'

Trek daarna uw hondjes korsetjes aan, liefst wat styf en wat nauw, en let eens goed op of Natuur niet heel spoedig uw tooverspreuk gehoorzaamt, en u wat scheefs geeft, waar ze in haar domheid, vóór uw bezwering, meende te kunnen volstaan met welgeschapenheid.

Een belangrijk strijdpunt is de seksualiteit van de vrouw. Multatuli beweerde in de *Ideën* dat maatschappelijke druk ervoor zorgt dat meisjes zichzelf van jongs af aan wegcijferen. Ze zijn dus wel gedwongen hun natuurlijke gevoelens te onderdrukken:

Audio file

Fragment voorgelezen door: Martijn Nicolaas

Wat maakt ge van onze dochters, o zeden! Ge dwingt haar tot liegen en huichelen. Ze mogen niet weten

wat ze weten, niet voelen wat ze voelen, niet begeeren wat ze begeeren, niet wezen wat ze zyn.

Ook de geest van de vrouw was volgens hem gelijk aan die van de man. Hij was in Nederland een van de eerste mannen die er voor pleitten dat meisjes een wetenschappelijke opleiding moeten kunnen doen.

Crematie

Multatuli is na zijn conflict in Lebak vertrokken uit Nederlands-Indië. Hij zwierf vervolgens door Europa. Na de verschijning van *Max Havelaar* woonde hij nog enkele jaren in Nederland, maar kon het daar uiteindelijk niet uithouden. Hij woonde de laatste jaren van zijn leven in Duitsland, samen met zijn tweede vrouw Mimi. Uiteindelijk stierf hij in 1887 in Nieder-Ingelheim. Maar zelfs als dode weigerde hij zich te laten opsluiten in het houten korset van de doods-kist. Hij was een van de eerste Nederlanders die zich heeft laten cremeren.

Durf te Denken: Multatuli

Animatie over Multatuli uit het HUMAN-programma 'Durf te Denken' door Sverre Fredriksen en Leander Huizinga op basis van tekst van Leon Heuts en verteld door Hadewych Minis. In 'Durf te Denken' maak je in 12 afleveringen kennis met 12 filosofen. Waar vind je hun gedachtegoed terug om je heen, op straat?

Verder lezen

- De volgende titels van Multatuli zijn beschikbaar in de DBNL: [Max Havelaar](#) (1860), [Ideen](#) (1862-1877), [De geschiedenis van Woutertje Pieterse](#) (1862-1877), [Millioenen-studiën](#) (1872) en [Vorstenschool](#) (1875).
- [Bibliografie](#) van Multatuli met pdf's van diverse werken.
- Rick Honings en Lotte Jensen, *Romantici en revolutionairen. Literatuur en schrijverschap in Nederland in de 18de en 19de eeuw*. Amsterdam 2019, p. 44-55: '[De toneelschrijver](#)', p. 263-282: '[De koloniale idealist](#)' en p. 359-372: '[De feminist](#)'.
- Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam 2016, p. 539-555: '[Multatuli \(1820-1887\), "vat vol tegenstrijdigheden"](#)'.
- W.F. Hermans, [De raadselachtige Multatuli](#) (1976).
- Rick Honings en Lotte Jensen, *Romantici en revolutionairen. Literatuur en schrijverschap in Nederland in de 18de en 19de eeuw*. Amsterdam 2019, p. 276-282: 'De koloniale idealist'.
- Dik van der Meulen, [Multatuli. Leven en werk van Eduard Douwes Dekker](#). Nijmegen 2002.
- Philip Vermoortel, '[Ik geef wenken, geen regels](#)' (1995).
- [Woutertje Pieterse op Bulkboek.nl](#).
- Informatie en opdrachten over *Max Havelaar* op [Lezen voor de lijst](#) (+ [docenteninformatie](#)).
- Informatie en opdrachten over *Woutertje Pieterse* op [Lezen voor de lijst](#) (+ [docenteninformatie](#)).
- Portret van Multatuli in de [Schrijversgalerij](#) van het Literatuurmuseum.
- Meer informatie over Multatuli is te vinden in de [DBNL](#).

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/multatuli-eduard-douwes-dekker>